

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 2 2009 | ÅRGÅNG 13

Bokförlaget THALES

Simon Birnbaum: *Just Distribution: Rawlsian Liberalism and the Politics of Basic Income*, Stockholm: Stockholm Studies in Politics, 122, 2008

BASIC INCOME (BI) innebär att varje medborgare utan krav på motprestationer och oavsett övrig inkomst och förmögenhet får en inkomst som är tillräcklig att försörja sig på. Idén är inte ny. Redan i *Agrarian Justice* (1796) föreslog Thomas Paine att alla medborgare får ett startkapital utan krav på motprestationer, och liknande förslag har försvarats av utopister, filosofer och ekonomer som Charles Fourier, John Stuart Mill och Milton Friedman. Trots det har BI blivit föremål för en relativt livlig filosofisk och politisk diskussion först under de senaste decennierna, mycket tack vare grundandet av Basic Income Network (BIEN) 1986 och tidskriften *Basic Income Studies*. I synnerhet Philippe Van Parijs, en av grundarna av BIEN, har i flera artiklar och böcker preciserat och försvarat idéerna bakom BI. En rad gröna partier har också lyft BI i den politiska diskussionen (en del kanske minns att miljöpartiet fram till 2008 ville införa medborgarlön). BI har också prövats i verkligheten. Bland annat får alla medborgare i Alaska sedan 1982 en del av delstatens gruv- och oljeinkomster utan krav på motprestationer, och sedan 2008 driver *Namibia Basic Income Grant Coalition* ett fullskaligt försök med BI i byn Otjivero i Namibia.

Det är således en i högsta grad levande fråga som Simon Birnbaum ger sig in på i sin avhandling *Just Distribution: Rawlsian Liberalism and the Politics of Basic Income*. Avhandlingen består av ett inledande kapitel och tre delar som vardera omfattar två kapitel. Syftet med avhandlingen är att visa att om vi accepterar vissa huvuddelar i John Rawls rättviseteori bör vi också acceptera BI (Birnbaum 2008: 13; 17; 18). Birnbaum utgår därför från att rättvisa mäts i fördelning av resurser och inte välfärd, att staten är neutral mellan olika livsstilar, att alla som kan har en ömsesidig skyldighet att bidra till samhället genom socialt samarbete, att folk endast hålls ansvariga för händelser de har kontroll över och att samhällets normer bör utformas så att de möjliggör ett rättvist och stabilt samhälle.

I del I (som omfattar kapitel 2 och 3) presenterar Birnbaum två

argument för BI mot bakgrund av Rawls rättviseteori. Det första argumentet (eller egentligen en samling argument) är att BI främjar individens oberoende och säkerställer de sociala grunderna för självrespekt och värdet av individens fri- och rättigheter. Birnbaum lyfter särskilt fram att BI, till skillnad från socialhjälp och socialförsäkringar vars stöd ofta är tidsbegränsat och kräver olika motprestationer, främjar individers möjligheter att finna meningsfulla arbeten som stärker deras självkänsla och passar deras livsval (*ibid.*: 51ff; 53ff). Han tar upp flera invändningar, bland annat att arbete för många är en viktig grund för självrespekt – både i egna och andras ögon – och att eftersom BI leder till att folk lättare kan välja bort arbete hotar BI att underminera folks självrespekt (*ibid.*: 59). Enligt Birnbaum kommer BI istället att leda till att de som står långt ifrån arbetsmarknaden får lättare att komma in eftersom de lättare kan välja arbeten som passar dem och deras livsval. Och dessutom kommer BI att vara på en sådan nivå att de flesta ändå av ekonomiska skäl kommer att arbeta.

Det andra argumentet, som framförallt Van Parijs har utvecklat i sin bok *Real Freedom for All*, är vad Birnbaum kallar *Wealth Sharing* (*ibid.*: 80ff). Argumentet utgår ifrån att det i samhället finns externa resurser, exempelvis naturtillgångar och infrastruktur, som inte har genererats av de för tillfället produktiva generationerna. Och eftersom ingen nu levande har bidragit till dessa externa resurser kan ingen heller göra anspråk på dem utifrån prestationer på arbetsmarknaden. Istället har alla lika rätt till dessa resurser (*ibid.*: 69f; 80f; 100ff). Men endast existensen av externa resurser är inte tillräcklig för att rättfärdiga BI. Birnbaum kontrasterar vad han kallar ett tunnare begrepp av socialt samarbete, enligt vilket samhällsnyttiga verksamheter som engagemang i föreningsliv räknas som socialt samarbete, med ett tjockt begrepp, enligt vilket endast lönearbete räknas som socialt samarbete, och han argumenterar att det förra av både pragmatiska och principiella skäl är att föredra utifrån ett Rawlsianskt perspektiv. Tillsammans med existensen av externa resurser gör detta att BI är förenligt med Rawls idé att samhället är ett gemensamt projekt för ömsesidig nytta (*ibid.*: 70ff). Därtill är BI utifrån ett Rawlsianskt perspektiv att föredra framför en striktare

arbetslinje där alla har en plikt att bidra efter förmåga, eftersom den senare är oförenlig med Rawls försvar av den enskildes fri- och rättigheter – i synnerhet den att själva välja om man vill utnyttja talanger som efterfrågas på arbetsmarknaden (*ibid.*: 83f).

I del II (som omfattar kapitel 4 och 5) fortsätter Birnbaum att diskutera *Wealth Sharing*. En förutsättning för argumentet är att det som Van Parijs kallar arbetstillgångar (*job assets*) också räknas till externa resurser då mera uppenbara externa resurser som naturtillgångar inte skulle räcka till för att finansiera BI. Tanken är att det på en arbetsmarknad alltid finns de som är beredda att ta arbete till lägre lön än de som har arbete, vilket innebär att de som har arbete tjänar mer än vad de skulle ha gjort på en perfekt marknad. Och eftersom om man har arbete speglar en ojämn fördelning av externa resurser och ofta beror på omständigheter bortom ens kontroll bör en del av arbetsinkomsterna omfördelas till dem som inte har arbete – förslagsvis i form av BI (*ibid.*: 100).

Birnbaum tar upp flera invändningar mot att arbetstillgång är en extern resurs och bör fördelas lika. Exempelvis har Gijs Van Donseelaar hävdad att om arbetstillgång räknas som extern resurs innebär det att arbetsovilliga (personifierade i *Lazy*) kan exploatera arbetsvilliga (personifierade i *Crazy*). För att undvika detta bör *Lazy* endast ha rätt till en del av *Crazys* inkomst om *Lazy* har ett oberoende intresse att utföra *Crazys* arbete. Som svar argumenterar Birnbaum att våra preferenser inte bestämmer vilka resurser vi har rätt till. Dels skulle det strida mot Rawls idé att huruvida en viss fördelning av nyttigheter är rättvis beror på fördelningen av resurser och inte av preferenstillfredsställelse, och dels implicerar det att de som har preferenser som inte kräver mycket resurser för att tillfredsställas inte har rätt till lika mycket som de med mera krävande preferenser (*ibid.*: 110ff). Ändå inser Birnbaum att det skulle vara ett problem om alltför många blev som *Lazy*. Inte minst skulle det kunna innebära att det inte finns något utrymme för BI eftersom hela samhället och dess fortbestånd skulle äventyras (*ibid.*: 113ff). För att undvika detta inför Birnbaum ett stabilitetsförbehåll; BI är endast rättfärdigat i den utsträckning de ekonomiska, sociala och kulturella förhål-

landena är sådana att samhällets stabilitet inte hotas av BI (*ibid.*: 117f). Birnbaum tar också upp invändningen att samtidigt som Van Parijs insisterar att folk är ansvariga för utfall och preferenser över vilka de har kontroll bygger *Wealth Sharing* på att folk inte kan hållas ansvariga för om de väljer att inte arbeta (*ibid.*: 124ff). Birnbaum diskuterar hur BI kan konstrueras för att ta hänsyn till folks ansvar för om de väljer att arbeta eller inte. Ett sätt är att endast ge dem som saknar talanger som är efterfrågade på arbetsmarknaden rätt till BI eftersom det är mer sannolikt att de inte själva valt att inte arbeta. Men det skulle strida mot liberala fri- och rättigheter då de som har en talang som är efterfrågad skulle bli pressade till att använda den. Dessutom beror hur väl vi lyckas använda våra talanger oftast på omständigheter bortom vår kontroll (*ibid.*: 130ff). Ett annat sätt är att endast ge dem som väljer att utveckla sina talanger rätt till BI. Men om vi har möjlighet att utveckla våra talanger beror också i stor utsträckningen på omständigheter bortom vår kontroll. Det är därför inte rimligt att hålla folk ansvariga för att de inte arbetar (*ibid.*: 137ff). Birnbaum avslutar sin argumentation för BI med att utifrån Elizabeth Anderssons jämlikhetsideal argumentera för ett *minimal autonomy constraint* enligt vilket alla vid varje tidpunkt i livet ska ha nog resurser för att fullvärdigt kunna delta i samhället och därmed minimal autonomi. Eftersom BI bäst säkerställer att alla har minimal autonomi är BI att föredra framför alternativ som BI i form av klumpsummor (*ibid.*: 141ff).

I den tredje och avslutande delen (som omfattar kapitel 6 och 7) diskuterar Birnbaum implementeringen av BI. För att undvika att alla blir som Lazy argumenterar Birnbaum för vad han kallar en svag arbetsmoral (*ibid.*: 153ff). Han tar upp och bemöter kritiken att BI leder till strukturell exploatering genom att bidra till marginaliseringen av redan utsatta grupper (*ibid.*: 157ff). Som avslutning förespråkar Birnbaum att BI införs genom gradvisa reformer genom att poängtera att BI är ett komplement till existerande välfärdssystem, och han argumenterar för att BI skulle kunna stärka deras legitimitet genom att möjliggöra tuffare regler (*ibid.*: 189ff).

I sin avhandling introducerar Birnbaum på ett intresseväckande

sätt läsaren till den filosofiska debatten kring BI, och han lyckas på det stora hela visa att vi bör acceptera BI om vi accepterar grunddragen i Rawls rättviseteori. Trots det vill jag i det följande diskutera några invändningar och peka på ett underliggande problem som jag tror hade kunnat undvikas.

För det första hade Birnbaums argument vunnit på utförligare och mera välvilliga presentationer av de alternativ som BI ställs mot. Exempelvis skriver han att BI har den fördel att den inte ger upphov till några fattigdomsfällor eftersom BI inte påverkas av ökad inkomst (*ibid.*: 54). Men även alternativ, såsom försörjningsstöd (socialbidrag), kan utformas på så sätt att fattigdomsfällor undviks; ett sätt är att tillåta viss inkomstökning.

Det är också oklart vilken nivå på BI Birnbaum tänker sig. Å ena sidan skall BI »provide each citizen with the basic means of subsistence and hence leave a very marginal (if any) role for social assistance-like schemes» (*ibid.*: 20). Å andra sidan måste BI »remain relatively modest in the foreseeable future» (*ibid.*: 66). Vilken nivå BI hamnar på är relevant för om Birnbaums två argument hänger ihop. Det första argumentet kräver en nivå som ger en dräglig försörjning. Hur skall annars BI säkra grunderna för folks självrespekt och ge dem möjlighet att tacka nej till arbete de inte finner utvecklande och givande? Men det är inte uppenbart att *Wealth Sharing* räcker till för att rättfärdiga BI på den nivå som det första argumentet förutsätter. Det beror rimligtvis på storleken på de externa resurserna och de åtaganden som av rättviseskäl går före BI samt hur många som väljer att arbeta fast de har rätt till BI. Och det sista beror i sin tur på om den svaga arbetsmoralen Birnbaum försvarar räcker till.

Det leder till en sista invändning: som Birnbaums opponent Stuart White påpekade under disputationen tycks det finnas en motsägelser mellan syfte och innehåll med den svaga arbetsmoralen. En stark arbetsmoral som betonar plikten att genom produktivt arbete bidra till samhället hade fyllt syftet bättre, men en sådan förkastas av Birnbaum då den skulle strida mot tanken att staten skall vara neutral och den skulle ointetgöra att BI ger folk ett reellt val i vilka arbeten de accepterar. Den svaga arbetsmoralen är problema-

tisk också på andra sätt. Birnbaum utgår från vad han kallar »institutionell ideal teori» där det antas att BI implementeras i ett samhälle som fungerar ungefär som vårt nuvarande samhälle, förutom att folk inte handlar omoraliskt eller bryter mot normer (*ibid.*: 26f). Som Bo Rothstein har påpekat tenderar dock sociala normer delvis forma sig efter de normer samhällets institutioner ger uttryck för (Rothstein 1998:139). Men i så fall verkar redan en svag arbetsmoral och BI motsägelsefulla eftersom BI ger uttryck för normer som strider också mot en svag arbetsmoral. Istället framstår mindre radikala alternativ som »participatory income» och »learnfare» som mer rimliga. Om inte annat är det troligare att dessa är förenliga med den svaga arbetsmoral som krävs för att få folk att arbeta tillräckligt för att hålla systemet flytande.

Invändningarna pekar mot ett underliggande problem som delas av många avhandlingar med ambitionen att säga något om konkreta policyförslag; det blir ofta en empirisk fråga om argumenten håller, och det är inte uppenbart att empirin pekar i den riktning argumenten förutsätter. Ändå hade problemet delvis kunnat undvikas om Birnbaum hade stärkt sina argument genom att hänvisa till de många studier som finns av effekter av BI. Exempelvis har Karl Widerquist pekat på att studier av försök med BI (eller negativ inkomstskatt) i USA indikerar att arbetsutbudet inte minskas såpass att BI blir ekonomiskt ogenomförbart, vilket stärker Birnbaums argument för en svag arbetsmoral (Widerquist 2005). Invändningarna förtar dock inte att Birnbaum har skrivit en tänk- och läsvärd avhandling som visar att det kan skrivas god politisk filosofi också vid en statsvetenskaplig institution. Givet det breda genomslag Rawls teori har haft inom politisk filosofi och hur ofta debatten kring välfärdsstaten har utgått från Rawls teori är Birnbaums avhandling också ett viktigt bidrag till fortsatt diskussion – både beträffande implikationerna av Rawls teori och beträffande välfärdsstatens utformning.

→

Mikael Dubois

SIMON BIRNBAUM, »JUST DISTRIBUTION»

Referenser

BO ROTHSTEIN (1998), *Just Institutions Matter: The Moral and Political Logic of the Universal Welfare State*, Cambridge: Cambridge University Press.

KARL WIDERQUIST (2005), »The Failure to Communicate: What (If Anything) Can We Learn From the Negative Income Tax Experiments?«, i: *The Journal of Socio-Economics* 34, 49–81.